

УДК 658.155

Коваленко М.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
Полтавської державної аграрної академії

ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

ECONOMIC MANAGEMENT OF FINANCIAL STABILITY AND SOLVENCY OF THE COMPANY

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлені сучасні проблеми економічного управління фінансовою стійкістю й платоспроможністю підприємства. Обґрунтована доцільність використання на підприємстві консервативної політики формування фінансових ресурсів. Виявлені актуальні джерела підвищення рівня платіжної готовності підприємства.

Ключові слова: стійкість, платоспроможність, дебіторська заборгованість, факторинг, дисконтна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье отображены современные проблемы экономического управления финансовой устойчивостью и платежеспособностью предприятия. Обоснована необходимость использования на предприятии консервативной политики формирования финансовых ресурсов. Представлены актуальные источники повышения уровня платежной готовности предприятия.

Ключевые слова: устойчивость, платежеспособность, дебиторская задолженность, факторинг, дисконтная политика.

ANNOTATION

the article deals with the current problems of financial stability and solvency of the company. The feasibility of using the company conservative policy of financial resources is justified. The current sources for increasing preparedness payment company is identified.

Keywords: stability, solvency, receivables, factoring, discount policy.

Постановка проблеми. Обмеженість пропозиції фінансових ресурсів звужує можливості вирішення проблеми інтенсифікації аграрного виробництва, що знижує конкурентоспроможність продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами. Необхідною умовою вирішення проблеми сталого й ефективного розвитку аграрного сектора економіки є зміцнення власних фінансових позицій сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємств присвячені наукові праці І.О. Бланка, В.О. Василенка, Н.В. Єгорової, Л.О. Лігоненко, О.О. Терещенка, А.М. Ткаченко, О.О. Шапурової та інших. Водночас, відсутні комплексні наукові дослідження проблем розробки механізмів фінансової стабілізації аграрних підприємств у контексті збереження та підвищення власних фінансових позицій, які б враховували сучасну складну економічну ситуацію.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Кризові умови сьогодення аграрних підприємств, очевидна недостатність

фінансових ресурсів для їх розширеного відтворення зумовлюють необхідність пошуку джерел формування та ефективного використання власного інвестиційного потенціалу з метою генерування здатності підприємств розраховуватися зі своїми боргами в довгостроковому періоді.

Постановка завдання. Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є забезпечення стабільності його діяльності з позицій довгострокової перспективи. Вона пов'язана із загальним рівнем платоспроможності, потужністю власного інвестиційного потенціалу, рівнем залежності підприємства від кредиторів та інвесторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика формування джерел фінансування інвестицій підприємства представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що містить у собі вибір і реалізацію найбільш ефективних форм фінансування інвестицій з метою забезпечення високих темпів розвитку підприємства та постійного зростання його ринкової вартості та активності [1, с. 392].

У процесі реалізації цієї політики прогнозується потенційна можливість формування інвестицій за рахунок власних фінансових джерел. Крім того, з урахуванням досягнутої стратегічної фінансової позиції і прогнозованої ситуації на ринку капіталу визначається можливість і доцільність залучення для інвестиційної діяльності позичених фінансових ресурсів. У процесі оптимізації структури джерел фінансування капітальних вкладень забезпечується раціональне співвідношення власних і позичених джерел фінансування за окремими кредиторами й потоками наступних платежів з метою попередження зниження фінансової стійкості й платоспроможності підприємства в наступному періоді.

Конкретний вибір типу політики формування інвестицій визначається рівнем фінансової гнучкості підприємства, фінансовою філософією підприємства, ступенем готовності до реалізації окремих інвестиційних проектів, фінансовим станом підприємства.

Консервативна політика формування фінансових ресурсів орієнтується переважно на власні внутрішні джерела їх залучення. Позикові

фінансові ресурси для інвестиційної діяльності залучаються в мінімальному обсязі тільки для того, щоб забезпечити досягнення «критичної маси інвестицій». Така політика забезпечує високий рівень фінансової безпеки підприємства та спрямована на мінімізацію фінансового ризику як пріоритетної мети. При здійсненні цієї політики підприємство не прагне ні до максимізації розміру поточного доходу від інвестицій, ні до максимізації приросту капіталу (і, відповідно, до максимізації ринкової вартості підприємства), а дбає лише про власну економічну безпеку [2].

За таких умов основну роль у системі ефективного економічного управління підприємством необхідно відвести широкому використанню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації, успішне використання яких дозволить не тільки покращити фінансовий стан, а й позбавити підприємство від залежності використання позикового капіталу, а також прискорити темпи його економічного розвитку.

Виділяють такі етапи та внутрішні механізми фінансової стабілізації аграрних підприємств [3]:

1) усунення неплатоспроможності (оперативний внутрішній механізм) – як би не оцінювався масштаб кризового стану підприємства, першочерговим завданням у системі заходів фінансової стабілізації є відновлення його здатності здійснювати розрахунки за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями з метою попередження виникнення процедури банкрутства;

2) відновлення фінансової стійкості (тактичний внутрішній механізм) – усунення неплатоспроможності підприємства протягом короткострокового періоду за рахунок здійснення ряду аварійних фінансових операцій. Однак, причини, що генерують неплатоспроможність, можуть залишатися незмінними, якщо не буде відновлена до безпечного рівня фінансова стійкість підприємства;

3) забезпечення фінансової рівноваги на довгостроковий період (стратегічний внутрішній механізм) – створення передумов стабільного зниження вартості капіталу, що використовується, та постійного зростання ринкової вартості підприємства. Це завдання вимагає прискорення темпів фінансового розвитку на основі внесення певних корективів в окремі параметри фінансової стратегії. Скоригована з урахуванням несприятливих факторів фінансова стратегія машинобудівного підприємства має забезпечувати високі темпи стійкого розвитку його операційної діяльності при одночасній нейтралізації загрози банкрутства на перспективу.

Отже, кожному етапу фінансової стабілізації відповідають певні внутрішні механізми, які в практиці економічного управління прийнято поділяти на оперативний, тактичний і стратегічний. Зазначені внутрішні механізми фінансової стабілізації носять «захисний» або «насту-

пальний» характер.

Оперативний механізм фінансової стабілізації – система заходів, спрямована, з одного боку, на зменшення розміру поточних зовнішніх і внутрішніх фінансових зобов'язань аграрного підприємства в короткостроковому періоді, а з іншого – на збільшення суми грошових активів, що забезпечують термінове погашення цих зобов'язань. Принцип «відсікання зайвого», що покладено в основу цього механізму, визначає необхідність скорочення розмірів як поточних потреб (відповідних фінансових зобов'язань), так і окремих видів ліквідних активів (з метою їх термінової конверсії в грошову форму).

Вибір відповідного напрямку оперативного механізму фінансової стабілізації, що сприяє виходу з фінансової кризи, залежить від характеру реальної неплатоспроможності підприємства, індикатором якої є коефіцієнт чистої поточної платоспроможності. Для його розрахунку необхідно здійснити додаткове коригування складу оборотних активів і короткострокових фінансових зобов'язань. Так, зі складу оборотних активів виключається їх неліквідна частина: безнадійна дебіторська заборгованість; неліквідні запаси товарно-матеріальних цінностей; витрати майбутніх періодів. Зі складу короткострокових фінансових зобов'язань виключається «внутрішня» їх частина, яка може бути перенесена на період завершення фінансової стабілізації: розрахунки за нарахованими дивідендами й відсотками, які підлягають виплаті; розрахунки з дочірніми підприємствами (філіями). З урахуванням вище зазначеного коефіцієнт чистої поточної платоспроможності визначається за формулою [3]:

$$K_{\text{чпп}} = \frac{OA - OA_{\text{н}}}{\text{ПФЗ} - \text{ПФЗ}_{\text{в}}},$$

де $K_{\text{чпп}}$ – коефіцієнт чистої поточної платоспроможності підприємства;

OA – сума оборотних активів підприємства, тис. грн;

$OA_{\text{н}}$ – сума неліквідних оборотних активів, тис. грн;

ПФЗ – сума поточних фінансових зобов'язань, тис. грн;

$\text{ПФЗ}_{\text{в}}$ – сума внутрішніх поточних фінансових зобов'язань, яка може бути відкладена до завершення фінансової стабілізації, тис. грн.

Враховуюче значення цього коефіцієнта можна запропонувати деякі напрями оперативного механізму фінансової стабілізації. Якщо $K_{\text{чпп}} > 1$, то підприємству слід звернути увагу на забезпечення швидкої ліквідності оборотних активів, якщо $K_{\text{чпп}} < 1$ – на забезпечення швидкого часткового дезінвестування оборотних активів. Спільним в обох випадках є забезпечення швидкого скорочення розміру короткострокових фінансових зобов'язань.

Розглянемо оперативний механізм фінансової стабілізації на прикладі ТОВ «Чиста криниця» Новосанжарського району Полтавської об-

ласті, яке займається вирощуванням зернових та технічних культур.

З метою розробки оперативного механізму покращення фінансового стану ТОВ «Чиста криниця» визначимо рівень його чистої поточної платоспроможності (табл. 1).

Згідно даних таблиці 1 рівень чистої поточної платоспроможності ТОВ «Чиста криниця» більший від 1, що позитивно характеризує фінансовий стан підприємства. Однак, зниження даного показника в динаміці за досліджуваний період на 7,076 або 72,7% свідчить про показання для застосування механізму забезпечення швидкої ліквідності оборотних активів. Швидка ліквідність оборотних активів, яка забезпечує зростання позитивного грошового потоку в короткостроковому періоді, досягається за рахунок таких заходів: ліквідації портфеля короткострокових фінансових вкладень; прискорення інкасації дебіторської заборгованості; зниження періоду надання товарного кредиту; збільшення розміру цінової знижки при здійсненні готівкового розрахунку за реалізовану продукцію; зниження розміру страхових запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ); уцінки мало ліквідних видів запасів ТМЦ із забезпеченням подальшої їх реалізації; тощо [3].

Рівень ділової активності підприємства в сфері розрахункових відносин характеризується станом дебіторської та кредиторської заборгованості, їх розміром та якістю, що має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства.

Дебіторська заборгованість розглядається як вилучені на певний період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти. Тому, чим швидше підприємство одержить кошти

від покупців за продану продукцію, тим кращим буде його фінансовий стан. Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості створює підприємству додаткові фінансові труднощі, оскільки в умовах інфляції суми заборгованості поступово знецінюються.

Зниження періоду надання товарного кредиту уможливлується завдяки здійсненню оптимізації обсягу дебіторської заборгованості. Внаслідок запропонованого зниження обсягу дебіторської заборгованості на 6%, маємо зменшення тривалості її обертання (тривалості товарного кредиту) з 205 до 193,8 днів (табл. 2).

За даними таблиці 2 від скорочення терміну обертання дебіторської заборгованості (надання безкоштовного товарного кредиту покупцям) маємо економічний ефект у розмірі 112366,2 тис. грн

Прискорення інкасації дебіторської заборгованості проявляється у використанні такої нетрадиційної для вітчизняних агропідприємств форми кредитування, як факторинг. Це основна форма рефінансування дебіторської заборгованості, що дає можливість для постачальника швидко отримувати гроші за відвантажений товар або надані послуги, і, таким чином, точно спланувати свої фінансові потоки, не очікуючи оплати від покупця. Це можливість отримання додаткового фінансування під дебіторську заборгованість.

Загальна сума дебіторської заборгованості ТОВ «Чиста криниця» на кінець 2013 р. становила 12170 тис. грн Отже, підприємство, маючи потребу залучити 12170 тис. грн у виробництво, може обрати один з двох варіантів фінансування: скористатися банківською позикою чи фак-

Таблиця 1
Визначення рівня чистої поточної платоспроможності ТОВ «Чиста криниця», 2011-2013 рр.

Показники	Роки			Відхилення	
	2011	2012	2013	абсолютне (+,-)	відносне, %
Оборотні активи, тис. грн	257914	269028	234248	-23666	-9,2
Неліквідні оборотні активи, тис. грн	110903,02	107611,2	98384,16	-12518,86	-11,3
Поточні фінансові зобов'язання, тис. грн	21582	16997	76386	54804	253,9
Відстрочені внутрішні короткострокові фінансові зобов'язання, тис. грн	6474,6	5948,95	25207,38	18732,78	289,3
Рівень чистої поточної платоспроможності	9,731	14,610	2,655	-7,076	-72,7

Таблиця 2
Економічний ефект від зниження періоду надання товарного кредиту в ТОВ «Чиста криниця», 2015 р.

Показники	Факт (до оптимізації)	План (після оптимізації)	Відхилення (+,-)
Дебіторська заборгованість, тис. грн	106833	100817,45	-6015,55
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,753	1,858	0,105
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	205	193,8	-11,2
Економічний ефект, тис. грн	-	112366,2	112366,2

торинговою операцією. Умови банківського фінансування включають 30-проценту ставку за позику, дисконтування і компенсаційний залишок у розмірі 20%.

Оскільки факторинг є ризиковою фінансовою послугою, то підприємство з банком укладають договір, яким визначаються зобов'язання й відповідальність сторін. Факторинговий підрозділ ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» за умовами договору призначає 3% комісійних на щорічно куповані рахунки-фактури при ставці 25%, що вираховується заздалегідь. Крім того, при роботі в разі факторингового обслуговування в Райффайзен Банк Аваль підприємство щомісячно економить 1500 грн на витратах кредитного відділу й може уникнути неінкасованих заборгованостей у розмірі 2% дебіторських заборгованостей, які передаються факторинговою відділу банку (табл. 3).

Таблиця 3
Порівняльний аналіз загальних річних витрат ТОВ «Чиста криниця» за банківським кредитом та факторингом на 2015 р.

Види витрат	Сума, тис. грн
Банківський кредит	
Нараховані проценти за користування банківською позикою	7302
Додаткові витрати за послуги кредитного відділу банку	18
Неінкасовані заборгованості	540,88
Сукупні витрати за банківським кредитом	7860,88
Факторингова операція	
Плата за факторингове обслуговування	4225,42
Комісійна винагорода за факторингові послуги	811,33
Сукупні витрати за факторинговою операцією	5036,75

Як видно з даних таблиці 3, варіант факторингового обслуговування в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» майже в 1,5 разів дешевший від банківської позики. Загальні витрати за факторинговою операцією складуть близько 5036,75 тис. грн Натомість, при використанні факторингу за умови зміни кредитної політики підприємство отримає додатково 7133,25 тис. грн (12170-5036,75 тис. грн), тобто дебіторська заборгованість трансформується в наявні кошти, а, отже, може бути використана підприємством для виробничих цілей.

Отже, переваги застосування факторингу очевидні: фактор бере на себе зобов'язання не тільки з фінансування поставок у кредит, але і з управління дебіторською заборгованістю клієнта, що дає можливість підприємству-постачальнику сконцентрувати свої зусилля на розвитку виробництва, збуту, вивченні ринків, вирішенні господарських, організаційних та інших питань і, як наслідок, – збільшити оборот підприємства й прибуток. Крім того, підприєм-

ство, отримуючи вчасно грошові кошти від реалізації продукції, має змогу уникнути їх знецінення від інфляції.

Одним із найбільш дієвих інструментів інкасації дебіторської заборгованості є надання знижок покупцеві при здійсненні готівкового розрахунку за придбану продукцію або при достроковій оплаті.

Слід зазначити, що умови розрахунків обираються так, щоб, з одного боку, рання сплата була привабливою для покупців, а з другого – доцільною для продавців. У зв'язку з цим виникає необхідність оцінки можливості надання знижки при достроковій оплаті.

Розмір та умови надання знижки встановлюються з урахуванням:

- 1) темпів інфляції;
- 2) середньорічної ставки відсотка за кредит;
- 3) норми прибутку.

В умовах інфляції падіння купівельної спроможності грошей за період характеризується коефіцієнтом падіння купівельної спроможності грошей, який є оберненим до індексу цін [4].

За допомогою дисконтної політики підприємство може максимізувати прибуток від продажів, збільшити свою частку ринку, підвищити оборотність дебіторської заборгованості й поліпшити показники ліквідності. При цьому визначення розміру дисконту (знижки) – це завжди пошук компромісу між додатковими вигодами й втратами від зниження ціни. Тому, перш ніж запускати дисконтну систему на підприємстві, слід ґрунтовно проаналізувати розмір знижки, враховуючи всі економічні чинники, щоб вони були вигідними як для самого підприємства роздрібною торгівлі, так і для покупців.

В економічно розвинених країнах набула поширення така схема реалізації товарів у кредит: «2/10, net 30» [1, с. 315], що означає:

– покупець отримує знижку 2% у разі сплати отриманого товару впродовж 10 днів з початку періоду кредитування;

– покупець сплачує повну вартість товару, якщо оплата здійснюється з 11-го по 30-й день кредитного періоду;

– у разі несплати протягом місяця покупець додатково сплачує штраф, величина якого диференціюється відповідно до моменту сплати.

Ми пропонуємо для ТОВ «Чиста криниця» схему надання знижок «5/15, net 45», що є більш привабливою для клієнтів. Однак, застосування даного механізму знижок пропонуємо тільки для постійних та перевірених клієнтів. Розглянемо можливість використання вищезазначеної схеми для ТОВ «Чиста криниця» (табл. 4).

За даними таблиці 4 маємо, що загальна сума планових витрат підприємства (із наданим знижок) на 589,4 тис. грн менша від фактичних витрат підприємства. Економічний ефект від впровадження знижок становить 396,4 тис. грн Крім того, ТОВ «Чиста криниця» отримує гарантовану виручку від реалізації товарів, що дозволяє підвищити показники

оборотності оборотних активів у цілому та дебіторської заборгованості, зокрема, та підвищує показники ліквідності підприємства.

Таблиця 4
Прогноз обґрунтування надання знижок при достроковій оплаті «5/15, net 45» для ТОВ «Чиста криниця», 2015 р.

Показники	Факт (без надання знижки)	План (із наданням знижки)
Обсяг реалізації продукції в кредит, тис. грн	12170	12170
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	22,6	15
Норма прибутку, %	3,8	3,8
Річний темп інфляції у 2014 р., %	24,9	24,9
Індекс цін	1,182	1,118
Коефіцієнт падіння купівельної спроможності	0,846	0,894
Втрати від інфляції, тис. грн	1873,89	1284,49
Втрати від надання знижок, тис. грн	-	202,83
Загальна сума втрат, тис. грн	1873,89	1487,32
Залишки дебіторської заборгованості, тис. грн	765,12	507,08
Сума вивільнених коштів, тис. грн	-	258,04
Додатковий прибуток, тис. грн	-	9,83
Скоригована загальна сума витрат, тис. грн	-	1477,49
Економічний ефект, тис. грн	-	396,40

Ще одним аргументом на користь надання знижки покупцям у разі дострокової оплати є той факт, що ТОВ «Чиста криниця» у даному випадку отримує можливість скоротити обсяг фінансування, тобто обсяг необхідного для функціонування капіталу. Завдяки даному інструменту інкасації дебіторської заборгованості підприємство швидше повертає кошти в обіг, що виключає необхідність залучення позикового капіталу [5, с. 85].

Для ТОВ «Чиста криниця» порівнюємо місячний економічний ефект від отримання коштів шляхом надання знижок постійним покупцям та шляхом використання банківського кредиту.

Зробити прогноз рівня інфляції на 2015 р. складно, однак, знаємо точно, що він не буде нижчим від рівня 2014 р. Тож, приймемо, що індекс інфляції буде становити 10,4% у місяць (показник 2014 р.), банківський відсоток за короткостроковим кредитом – 25% річних, рентабельність альтернативних вкладень капіталу – 15%. Розрахуємо економічний ефект (табл. 5).

Таблиця 5
Порівняння місячних витрат на надання знижки та банківський кредит для ТОВ «Чиста криниця», 2015 р.

Показники	Надання знижки	Банківський кредит
Обсяг реалізації продукції в кредит, тис. грн	12170	12170
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	15,0	-
Місячний темп інфляції в 2014 р., %	1,104	1,104
Індекс цін	1,077	1,104
Коефіцієнт падіння купівельної спроможності	0,929	0,906
Втрати від інфляції, тис. грн	870,09	1146,45
Втрати від надання знижок, тис. грн	202,83	-
Оплата відсотків, тис. грн	-	253,54
Загальна сума витрат, тис. грн	1072,93	1399,99
Дохід від альтернативного вкладення капіталу, тис. грн	1694,99	1653,53
Економічний ефект, тис. грн	622,06	253,54

Розрахунок, проведений у таблиці 5, показав, що при наданні знижки ТОВ «Чиста криниця» отримає на 368,52 тис. грн більше, ніж при використанні банківського кредиту.

Таким чином, можна оптимізувати канали надходження грошових коштів, збільшуючи загальний об'єм продажу, та відповідно, виручку від реалізації й прибуток.

Висновки. Отже, визначивши напрями стабілізації фінансового стану ТОВ «Чиста криниця», нами було виявлено, що на зменшення показників ліквідності та платоспроможності в динаміці найбільший вплив має зменшення виручки від реалізації продукції. Отже, основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації.

Запропонована оптимізація розміру дебіторської заборгованості підприємства, тобто зменшення розміру надання безкоштовного товарного кредиту для клієнтів ТОВ «Чиста криниця» на 6015,55 тис. грн зумовило збільшення грошових надходжень на 112366,2 тис. грн, що у свою чергу вплине на збільшення прибутку підприємства, який є основним джерелом формування власних фінансових ресурсів.

Запропонована схема прискорення інкасації дебіторської заборгованості шляхом використання факторингу дозволила ТОВ «Чиста криниця» додатково залучити 7133,25 тис. грн грошових надходжень. Вчасно погашена, таким чином, дебіторська заборгованість трансформується в наявні кошти, а, отже, може бути використана підприємством для покращення фінансового стану.

Запропонований варіант проведення дисконтної політики дозволить зекономити 396,40 тис. грн виручки від реалізації, що дозволить підвищити показники ліквідності підприємства.

Отже, отриманий прибуток можна спрямувати на формування власного капіталу підприємства, що збільшить фінансову незалежність й стійкість ТОВ «Чиста криниця».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: [навч. посіб., 2-ге вид., без змін.] / М.Д. Білик. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И.А. Бланк // Энциклопедия финансового менеджера. – Вып. 4. – К.: Ника-Центр.Эльга. – 2003. – 496 с.
3. Розумович Н.Ф. Напрями фінансової стабілізації машинобудівних підприємств у забезпеченні конкурентних переваг: [електронний ресурс] / Н.Ф. Розумович // Електронний науковий фаховий журнал «Ефективна економіка». – 2014. – № 8. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
4. Коваленко О.Ю. Обґрунтування необхідності надання торговельними підприємствами України знижок при достроковій оплаті: [електронний ресурс] / О.Ю. Коваленко // Экономические науки / Финансовые отношения. Режим доступу до ресурсу: <http://www.rusnauka.com>.
5. Коваленко О.Ю. Інструменти підвищення попиту на продукцію сільськогосподарських підприємств на внутрішньому ринку / О.Ю. Коваленко // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 81-90.